

Alison Smithson samarbejdede!), mens samtidens skandinaviske inspirerede arkitekter fremhæves. Samtidig nedtones modernismens sociale/politiske slagside ved blot at betegne én stilart blandt andre.

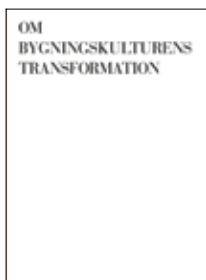
Nogle vil næppe overtage værdier som følelse eller folkelig appel, som Brittain-Catlin efterlyser i nutidig arkitektur og diskursen omkring den. Omvendt vil hans sentimentale rejse gennem arkitekturhistorien og provokerende lakmusprøve på arkitektonisk meningsdannelse og formidling inspirere andre. Efter endt læsning er undertegnede blevet mere lydhør over for det interessante ved ufortalte historier om arkitektoniske antihelte, taberstilarter og bygningers omtumlede efterliv. Som Beckett skrev: "Ever tried. Ever failed. No matter. Try again. Fail again. Fail better."

SIGNE SOPHIE BØGGILD

**Christoffer Harlang og
Albert Algreen-Petersen (red.)**

Om bygningskulturens transformation

GEKKO Publishing 2015, 547 sider.

Dette er en bog, der er beregnet til at blive læst. Det turde være en overflødig bemærkning, eftersom der jo er tale om en bog. Men i dag er der blevet langt imellem de fiske paperbacks. De fleste bøger, og ikke mindst de kunsthistoriske, bliver nu trykt med fast bind, på kraftigt papir og med masser af lækre billeder. I denne sammenhæng virker bogen *Om bygningskulturens transformation* iøjnefaldende beskeden. Hæftet, i et sagligt A4-format, med et rent hvidt omslag og en del ret små illustrationer leder

den ved første øjekast tankerne hen på en rapport. Men bogens snit er rødt, og de små billeder er suppleret med en del både skæve og dvælende illustrationer i både helsides og opslagsstørrelse, og så er indtrykket på plads: Det er hverken en coffee table-bog eller en rapport, men et helt igennem fagligt værk med en fremlæggelse af en imponerende mængde viden. Fordelt på de fem hovedafsnit "Ideer", "Metoder", "Strategier", "Håndværk" og "Eksempler" leveres vidtrækkende tanker om kulturarv og transformation, om mødet og af og til modsætningen mellem gammelt og nyt samt om arkitektur- og bevaringsstrategier gennem tiderne; der er gode eksempler på, hvad der tales om, og der er nyttige beskrivelser af såvel forebyggende vedligehold som anvendelsen af en lang række materialer: træ, ler, kalk, cement, pigmenter, lakker, glas etc. Her vil også erfarne arkitekter og arkitekturhistorikere kunne hente ny viden. Ifølge bogens bagsidetekst er den da også "et uundværligt opslagsværk til alle, der arbejder med at bevare og udvikle vores bygningskultur".

Men læseren bliver alligevel lidt i tvivl om, hvem bogen egentlig henvender sig til. Et i øvrigt glimrende forord, hvori den finske arkitekt og professor Juhani Pallasmaa påviser vore dages arkitektoniske svingninger mellem de to lige fritsvævende poler: en vulgær funktionalisme og en æstetisk abstraktion, slutter med en uforbeholden ros til den danske arkitektskoles "pædagogiske tilgang og forskning, som de fremgår af dette forskningsprojekt". Læseren kan kun være enig i, at det er opmuntrende at møde en arkitekturundervisning, "der interesserer sig for fagets grundlæggende processer, typologier og brugsmønstre i stedet for kun at dyrke det visuelle formsprog", og forklaringen på, hvad det er for et forskningsprojekt, Pallasmaa omtaler, kommer også frem efterhånden, idet det af både bogens tekst og dens billeder fremgår, at den er udsprunget af kandidatprogrammet Kulturarv, Transformation og Restaurering på Kunstakademiets Arkitektsskole. Men da dette forhold hverken fremgår af bogens titel, bagsidetekst eller kolofon, kan forordets fine reklame for skolen afføde lidt spekulation.

Hvorfor bliver de generelle overvejelser pludselig koblet op på et specifikt undervisningsprogram? Er bogen alligevel en rapport? Eller måske rettere, en dokumentation af arbejdet på kandidatprogrammet Kulturarv, Transformation og Restaurering? Og hvis det er rigtigt, bør det så ikke i højere grad komme frem og derved også give en logisk forklaring på, at synsvinklen jævnligt skifter fra en udadrettet orientering i form af oplysninger om, hvad arkitektskolens undervisning omfatter og tilsigter, og til en informativ vejledning, som primært synes tiltænkt de studerende? Blandt eksemplerne på den sidste vinkling er kapitlet om bygningsopmåling, hvor det forklares, hvordan et vandret snit også kaldes en plan, et lodret snit et tvær- eller længdesnit og et lodret snit "foran bygningen" en facade, hvorefter læseren præsenteres for forskellige opmålingsniveauer og -metoder, som er interessante at læse om, men som ikke er lige relevante discipliner for "alle, der arbejder med at bevare og udvikle vores bygningskultur". Både dette kapitel og et lige så grundigt om bygningsarkæologi og arkivundersøgelser er lagt ind under hovedafsnittet "Metoder"; hvorom det i prologen hedder, at der er tale om "indblik i de vigtigste analytiske fremgangsmåder, der kvalificerer bygningskulturens transformation", og indblikket er ubetinget vigtigt: Læseren føler sig blot sat på skolebænken over for formuleringer som: (skitseopmåling s. 109) "Målestokken er din egen krop" eller (arkivstudier s. 141) "Under arkivundersøgelser er det vigtigt at gøre omhyggelige notater".

I øvrigt indledes hovedafsnittet "Metoder" med en fremlæggelse af fem veje til at sikre sig et indtryk af en bygning: om bygningens betydning, "teknisk – historisk – fænomenbunden", om den afstand, hvori den betragtes, "landscape – still life – portrait" (hvorfor står de tre ting for resten på engelsk? – de hedder jo nærmest det samme på dansk), om dens dele, "skin – meat – bone" ..., om dens projektering, "blik – kast – projekt", og om dens transformation, "subtraktion – rekonstruktion – reparation – omformation – addition". Yderligere seks metoder, denne gang til at foretage en decideret værdisætning, præsenteres i afsnittets slutning, nemlig SAVE-metoden,

vurdering af fredningsværdier, bevarings- og bygnings-syn samt bygningsarkæologi, hvortil kommer to: analyse og værdisætning af henholdsvis "bebyggelser og byrum" samt "bygninger og deres omgivelser", der efterfølgende hver især uddybes i et selvstændigt kapitel. Tungen skal lige i munden for helt at skille de seks metoder fra hinanden, også på grund af lidt forvirring omkring de skematiske oversigter, der illustrerer dem. Et skema over "Metode 5 – Analyse og værdisætning af bygninger og deres omgivelser" (s. 157) har en helt anden opbygning end et skema over "Værdisætning af bygninger og deres omgivelser" (s. 161) – om end de to skemaer munder ud i de samme anbefalinger.

De dele af bogen, der specifikt handler om bygningskulturens transformation, er samlet under det tredje hovedafsnits overskrift "Strategier" og er opdelt i "Tilnærmelser", "Fortsættelser", "Forbindelser", "Et stykke ad vejen" og "Transformation af efterkrigstidens industrilandskaber". Disse kapitlers kloge betragtninger omkring kulturelle værdier og potentialer er baseret på eksempler og lægger dermed op til det afsluttende hovedafsnit, hvor konkrete enfamiliehuse, etagebyggerier og offentlige bygninger analyseres, måles op og beskrives i overensstemmelse med arkitektskolens foretrukne historiske, tekniske og arkitektoniske analyse og med vægt på de fem spørgsmål: *hvorfor* er huset noget særligt, *hvor* i huset findes de særlige værdier, *hvilke* elementer er der konkret tale om, *hvordan* skal de behandles for at videreudvikle huset på en respektfuld måde, og *hvad* ønsker husejeren, måske modsat myndighederne? Dermed kan der også i hvert enkelt tilfælde gøres rede for en transformationsholdning, som modsat det traditionelle valg mellem det rent arkitektoniske og det lige så rent antikvariske tager begge dele i ed. Arkitektur begynder sit liv – og sin forandring – på den allerførste dag, og begrebet originalitet kan følgelig hurtigt blive en noget flertydig størrelse. Opmærksomheden har, konstateres det, flyttet sig fra tanken om bygningen som et objekt begrænset af tid og rum til at være et spørgsmål om at sikre dens maksimale betydning.

Den tekniske del af den treleddede analyse forudsikker et indgående kendskab til husets materialer og håndværksmæssige udformning, og disse emner optager bogens fjerde hovedafsnit, som jeg personligt vil vende tilbage til mange gange. Her er omtaler af alverdens byggematerialer, her er lidt om bygningsteknologi, lidt om murværk, bindingsværk og træ inklusive diverse samlinger, foruden statiske og konstruktive forhold; ja, selv curtain walls og deres udvikling er nøje beskrevet. Det hele er sobert og faktisk præsenteret og står som et vidnesbyrd om, at vurderingsmodellen med den treleddede analyse er taget alvorligt, og med god grund: Netop når det gælder transformation, er der ingen entydige løsninger. Hvert eneste hus og husgruppe afviger fra alle de andre og skal behandles derefter i form af en omhyggelig, individuel gennemgang foretaget af fagfolk med forstand på alle de discipliner, som omtales i den aktuelle bog. Det er ikke så mærkeligt, at restaurering ofte er blevet betegnet som arkitekturens mest krævende fag, og det er virkelig, som Pallasmaa skriver, glædeligt, at den danske arkitektsskole gør en indsats for at klæde sine studerende på til at kunne honorere de høje krav.

Bogen er sammensat af bidrag fra flere forfattere, typisk lærerkræfterne på arkitektskolen. Det giver enhver lejlighed til at skrive om det, som han (alle er mænd) kender bedst, og det øger naturligvis den faglige dybde. Men det medfører også nogle gentagelser, og dette i forening med den stedvise brug af mere poetiske overskrifter som de ovenfor nævnte under hovedafsnittet "Strategier" efterlader læseren med et uopfyldt behov for et register. Under det afsluttende afsnit "Indeks" findes således kun forfatternes biografier samt en liste over, hvem der har skrevet hvilke artikler. Men der er ingen mulighed for at slå bestemte emner eller omtalte personer op. Det er en ærgerlig mangel i en bog, der er så indlysende som både grund- og håndbog i en bred restaureringssammenhæng. For det er virkelig en bog, der både er beregnet og egnet til at blive læst. Til at blive brugt.

ULLA KJÆR

.....

Spyros Papapetros og Julian Rose (red.)

Retracing the Expanded Field. Encounters between Art and Architecture

MIT Press 2014, 288 sider.

At et enkelt kunsthistorisk essay gøres til genstand for en hel kontekstualiserende, diskuterende og perspektiverende "monografi", er vist noget usædvanligt. Men den amerikanske kunsthistoriker Rosalind Krauss' "Sculpture in the Expanded Field"

er også bemærkelsesværdigt, hvad angår dets reception og naturligvis også dets indhold og metodiske tilgang. Essayet blev skrevet i 1978, publiceret i tidsskriftet *October* i 1979 og genoptrykt allerede i 1983 i antologien *The Anti-Aesthetic: Essays on Postmodern Culture*, redigeret af Hal Foster, og i 1985 i Krauss' egen bog *The Originality of the Avant-Garde and Other Modernist Myths*.

For så vidt er titlen på Krauss' essay en anelse vildledende. Omdrejningspunktet er skulpturen, der ikke mindst med 1960'ernes minimalisme, videreført ind i 1970'erne i post-minimalismen, har undergået væsentlige forandringer – også ontologisk og epistemologisk set, kan man hævde: Påvirket af dels fænomenologiske, dels strukturalistiske strømninger undersøgte skulpturen nu bl.a. sin egen afhængighed af beskueren og den specifikke beskuelsessituation, ligesom kunstnere arbejdede med intentionalitets- og institutionskritiske aspekter af systematisering og proces. Men netop disse forandringer betød også, at grænserne til andre kunstarter kunne synes slørede, særligt imellem skulptur, arkitektur og land art. "Sculpture in the Expanded Field" handler derfor lige så vel om grænserne for de to sidstnævnte kunstarter og er alt i alt et strukturalistisk forsøg (og i en vis forstand formalistisk; Krauss var uddannet ved Clement Greenberg) på at genetablere sådanne grænser og kategorier i